ISSN 2078-7324. Вісник Львівського університету. Серія журналістика, 2013. Випуск 37. С.239-245
Visnyk of the Lviv University. Series Journalistic. 2013. Issue 37. P. 239-245

УДК 007 : 304 : 070

РЕГІОНАЛЬНЕ ТЕЛЕБАЧЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Оксана Білоус
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: journft@franko.lviv.ua

Схарактеризовано методику створення телевізійних передач для дітей, підлітків, юнацтва на регіональному телебаченні. Системно-комплексні програми мають бути спрямовані на формування регіонального (локального) і загальноукраїнського патріотизму і національної свідомості.

Ключові слова*:* регіональне телебачення, інформаційний простір, діти, підлітки, юнацтво, патріотизм, національна свідомість.

Регіональному телебаченню – складовій структури національного телебачення притаманні загальні (спільні) та специфічні (властиві лише йому) особливості, насамперед, тематичного спрямування, професійного рівня працівників, технічного забезпечення. Синкретична природа телебачення утверджує себе як унікальний вид аудіовізуальної комунікації і культури. Науковець В. В. Гоян наголошує, що «з одного боку – це визнаний лідер медіасфери: потужний ресурс масової комунікації, складник ситеми мас-медіа і масової культури, сегмент сучасної медіаіндустрії та медіабізнесу, високотехнологічне медіавиробництво, оригінальне мистецтво, ефективне екранне видовище; з іншого – вид багатопланової, різнохарактерної непересічної творчості» [2, с. 3].

Виконуючи бінарну функцію [18, с. 12]: репродукуючу і продукуючу, тобто відображаючи реальну дійсність і впливаючи на її творення, регіональне телебачення вносить свою вагому частину у процес формування ціннісних орієнтацій в інформаційному просторі України. Важливо з'ясувати, що таке інформаційний простір, в якому перебуває людина від дня народження. Професор Володимир Здоровега дав таке визначення: «Національний інформаційний простір – це юридично визнана територія держави, яка є сувереном щодо поширення на цій території сукупності текстової, звукової, аудіовізуальної та ілюстрованої інформації через канали засобів масової комунікації. Держава захищає, відповідно до чинного законодавства України і з урахуванням міжнародних правових норм, цей простір від антиукраїнської, антиконституційної інтервенції з боку ворожих до України інформаційно-

© Білоус О., 2013

пропагандистських засобів» [6, с. 15]. Професор Борис Потятиник запропонував своє визначення: «Національний (транснаціональний) інформаційний простір – це сфера реального, тобто позначеного фактично здобутою аудиторією, впливом національних засобів масової комунікації» [14, с. 23].

На думку науковця Майї Нагорняк, «інформаційний простір – це сукупність, система усіх (державних і недержавних) друкованих і аудіовізуальних засобів масової інформації, їх законодавчо підкріплена, юридично та економічно врегульована діяльність, спрямована на утвердження у суспільстві засад цивілізованої високорозвиненої держави, на утвердження миру, спокою, стабільності у життєдіяльності кожного громадянина зокрема і країни, світу в цілому» [13, с. 55]. Професори Анатолій Чічановський і Олександр Старіш дали таке визначення: «Інформаційний простір – це специфічне середовище, у якому в процесі інформаційної взаємодії трансформується контент взаємодії. Особливо значущо в інформаційному просторі змінюється характер геополітичного протистояння в боротьбі за досягнення інформаційної переваги, що відкриває великі перспективи і можливості контролю інформаційних ресурсів супротивника. У форматі інформаціології термін «інформаційний простір» розуміється як сукупність суб'єктів інформаційної взаємодії, власне інформації, інформаційної інфраструктури й суспільних відносин. Інформаційний простір є системоутворюючим чинником життя суспільства, бо фактично зумовлює стан соціально-політичної й економічної складових безпеки нації. Він обумовлює характер інформаційної політики держави, що повинна мати два виміри: 1) техніко-технологічний, пов'язаний із тотальним упровадженням телекомунікаційних систем та інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності індивіда, суспільства й цивілізації; 2) гуманітарний, пов'язаний з наслідками впливу на психіку індивіда й суспільну свідомість, а також тотального впровадження інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності індивіда, суспільства й цивілізації» [17, с. 164-164].

Відомий публіцист, лауреат Всеукраїнської премії ім. Івана Огієнка Віталій Карпенко зазначає, що інформаційне поле (простір) – поняття не космічне (хоча повітряний і космічний простір можуть входити і входять до складу інформаційного поля, не географічне (хоча територія є його невід'ємною частиною), це поняття – соціально-політичне і містить як територіальний, так і космічний фактори, а надто – людський, оскільки суспільна інформація призначається для людини, людина – її споживач, і без людини як живого носія, творця культури інформація втрачає свій сенс» [7, с. 62].

Професор Іван Крупський вважає, що «інформаційний простір – сукупність усіх видів засобів масової інформації, які знаходяться на теренах держави, незалежно від їхньої підпорядкованості, структурованості чи типології, а також масмедіа, що видаються (газети, журнали, книги) або виробляють свою продукцію (радіо- і телепрограми, інтернет-сайти) за кордоном й спеціально, в силу якихось політичних економічних інтересів, або без жодних намірів (найчастіше через різні технічні причини) розповсюджуються частково (локально) у межах конкурентного регіону (або кількох областей) чи охоплюють своїм розповсюдженням цілу територію іншої

держави» [10, с. 189]. Слушно стверджує О. Дубас, що інформаційний простір значною мірою визначає і формує нашу ідентичність [122, с. 19].

Отже, у стратегії творення українського національного інформаційного простору потрібно враховувати можливий потужний інформаційно-виховний потенціал регіонального телебачення. Однак не можна не погодитися з А. В. Тімофєєвим, який ситуацію в регіональному телевізійному просторі характеризує так: «Якщо мешканці регіонів надають перевагу місцевим друкованим ЗМІ, то щодо телебачення складається зовсім інша перспектива. Чи є майбутнє в обласного державного телебачення, яке не витримує конкуренції не лише з центральними телеканалами, а й з приватними телестудіями, що існують в регіонах? Не новина і те, що жителі в регіонах не вірять у спроможність обласного телебачення стати цікавим» [15, с. 60]. Проте вважаємо за потрібне дещо уточнити: сила впливу передач регіонального телебачення залежить від наочності, доступності, образності, лаконічності інформації. Ефективність програм і державних, і приватних телеорганізацій, безумовно, зростатиме, якщо слово і зображення будуть відповідати потребам та інтересам глядачів. Правда, не кожен дискурс має благодатну силу: «У ньому є і зворотний, демонічний бік, що здатний не лише переконувати, а й підбурювати, не лише просвіщати, а й вводити в оману» [3, с. 40]. Такому «тлотлінному» дискурсу, на переконання професора І. В. Крупського, треба протиставляти компетентно підготовлену об'єктивну, правдиву, морально наснажену інформацію – контрдискурс. При чому контрдискурс повинен характеризуватися оперативністю, точністю, оскільки багатократне повторення неправди важко спростувати [10, с. 195]. Тим паче у середовищі дитячої телеаудиторії.

Осмислюючи сутність поняття «інформаційний простір в Україні», ми виокремлюємо у своєму дослідженні взаємозалежність між інтелектуально-емоційними потребами юних глядачів та політикою керівників, творчих працівників телеорганізаціїй стосовно просвітницької пропаганди українських гуманістичних національно-духовних цінностей. «Але, на жаль, ми поки не маємо чіткого розуміння телевізійною індустрією, а саме – з боку загальнонаціональних і регіональних мовників, того, що не можна обмежувати свою цільову аудиторію тільки платоспроможними верствами населення. Будь-який бізнес, і телевізійний – не виняток, має бути соціально відповідальним» [11, с. 6], – наголошує заступник голови Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення Лариса Мудрак. Тим часом за нашими спостереженнями (логнітюдний метод дослідження), які в основному збігаються з результатами моніторингу голови Всеукраїнської громадської організації «Телеглядацька асоціація батьків України» Максима Ростоцького, встановлено, що в рейтингу найулюбленіших «дитячих» передач – ті, головні герої яких – кримінальні авторитети, гламурні дівчата та хлопчики невизначеної сексуальної орієнтації [5, с. 2]. Здебільшого такі передачі та кінофільми спрямовані не на думки, а на інстинкти. Переважна частина телеефіру пропонує низькопробну продукцію у вигляді пліток із життя «зірок», політичних діячів, бізнесменів. Таке наповнення телевізійного ефіру нав'язує суспільству штучно занижене уявлення про етичні норми і духовно-національні цінності людського буття.

В Україні загальносвітові тенденції негативного впливу телебачення на підростаюче покоління посилюють специфічні особливості, до яких привертає увагу психотерапевт Анжела Кігічак-Борщевська. Майнова нерівність людей, різке зниження їх суспільної затребуваності, руйнування духовних цінностей, ідеалів, наростання соціальної і психологічної дезорієнтації та дезадаптації індивіда, високий рівень безробіття, ускладнення криміногенної ситуації, поширення процесів деформації сім'ї – все це однозначно негативно відбивається на психіці дітей і підлітків.

До створення такої ситуації причетні засоби масової інформації, зокрема електронні. Засоби масової інформації, демонстративно підкреслюють високі життєві стандарти з одного боку, з другого – пропагують жорстокість, насилля, цинізм та інші аморальні явища. Неформальні групи, в яких опиняються підлітки, часто не лише опираються традиційним моральним нормам і цінностям суспільства, але й нерідко потрапляють під «опіку» різних злочинних угруповань, що останнім часом набули ледь не легального соціального статусу. З'явився чималий прошарок «педагогічно вакуумних» дітей [8].

«Педагогічно вакуумні діти» не належать до жодного особистісно інтегральних утворень, які визначила Т. М. Гавлітіна, досліджуючи процес національно-патріотичного виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу. Вона схарактеризувала високий, середній і низький рівні національно-патріотичної вихованості [1, с. 8-9]. Зіставлення методики і результатів її педагогічного експерименту (рівні національно-патріотичної вихованості) з результатами нашого порівняльно-тематичного аналізу впливу телебачення на формування національно-патріотичних переконань, ми окреслюємо виховні можливості регіональної телевізійної комунікації. Реалізація цих можливостей передбачає психолого-педагогічний підхід до системно-комплексної підготовки телепередач для дітей різної вікової категорії, щоби викликати у юних глядачів пізнавальну, почуттєву і поведінкову реакцію. Тому важливо, щоби телепередачі для дітей, підлітків, юнацтва були наснажені енергією національного духу в зорових і слухових образах, створених драматургічними видовищами, які найлегше сприймаються глядачами. Вважаємо, що за таких умов передачами для дітей регіональних телеканалів зацікавляться реципієнти не лише з високим, середнім, низьким рівнем вихованості, а й «педагогічно вакуумні діти».

Оцінюючи тематику регіональних телевізійних передач для дітей усіх вікових категорій у контексті національно-патріотичного виховання, ми враховували думки лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, філософа Сергія Кримського, який підкреслив, що «особистість – це не тільки неповторність індивіда, це й індивідуальна неповторність нації. Кожна нація – це історична особа. Отже, нація повинна постійно звертатись до своєї самості, відновлювати її, здійснювати через урахування своєї історії, свого історичного досвіду, шлях до самої себе» [12]. Регіональне телебачення, виходячи із загальноукраїнських інтересів національної соборності, володіючи природними можливостями найпотужнішого впливу на глядача, може стати надійним другом, порадником, помічником дитини на шляху до

самоусвідомлення своєї національної сутності та водночас громадянської ідентичності.

Дуже важливо, щоби працівники регіонального телебачення зрозуміли, збагнули свою відповідальність за утвердження національно-патріотичної свідомості дітей, підлітків, юнацтва. Адже «нині в Україні йде паралельно (але на різному рівні та з різною інтенсивністю) двоєдиний процес формування громадянської (політичної) нації при одночасному посиленні самоідентичності української титульної нації, – наголошує професор, член-кореспондент НАПН України Василь Ткаченко. – Так само триває процес ідентифікації представників різних національних меншин і корінних народів» [16]. Глибоке розуміння цієї проблеми у кожному регіоні є передумовою підготовки таких передач для дітей, які розкривають національні та загальнолюдські цінності, громадський (людський) фактор і фактор етнічний, які діалектично взаємозв'язані. Знову процитуємо нині покійного й усіма шанованого професора Сергія Кримського, який підкреслював, що «зараз ми розвиваємося у напрямі утворення політичної нації. Вона у певному розумінні збігається з поняттям громадянства. Ми – громадяни однієї держави. Політична нація – це український етнос плюс інші етноси, що визначають базову роль українських цінностей, визначають українську ідею» [16].

Отже, творячи нову модель програмної політики на регіональному телебаченні, підпорядкованій педагогічній меті формування національно-патріотичних переконань у юних глядачів, визначальною має бути інтегруюча функція. Суть її полягає в тому, щоби регіональне телебачення брало найактивнішу участь у створенні здорового морально-психологічного мікро- і макроклімату для порозуміння і об'єднання різних регіонів України в єдиний суспільно-політичний життєстверджуючий організм.

Виходячи з «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинутий національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення» [9]. На основі наукового дослідження про роль і місце регіонального телебачення в інформаційному просторі України, стверджуємо, що регіональні телеорганізації володіють належними можливостями активно сприяти утвердженню у свідомості юних глядачів українського ідеалу, формування якого ґрунтується на двох головних цілях: служіння Богові та служіння своїй нації. Бог – це абсолютна Правда, Любов, Справедливість, Краса тощо. Нація – реальна земна спільнота, в житті якої повинні реалізуватися її власні та загальнолюдські вартості. Як наголошує видатний педагог Григорій Ващенко, у суспільному сенсі виховний ідеал – це людина, яка служить Богові та Україні.

---

1. *Гавлітіна Т.* Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу: автореф. дис. …канд. педагог. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Т. М. Гавлітіна; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2007. – 20 с.

2. *Гоян В.* Телебачення як вид журналістської творчості: візуально-вербальні компоненти екранної комунікації: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій» / В. В. Гоян; КНУ ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2012. – 36 с.

3. *Доценко Е.* Психология манипулирования: феномены, механизмы и защита. – М.: МГУ, 1996. – 344 с.

4. *Дубас О.* Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. – К.: «Генеза», 2004. – 208 с.

5. *Дунаєцька Н.* Дорослі проблеми дитячого телебачення [Електронний ресурс] / Н. Дунаєцька // Товариш. – 2010. – 10 листоп. – режим доступу: http:// www.tovarish.com.ua/print/Dorosli_pr.html

6. *Здоровега В.* Українська періодика у сучасному національно-інформаційному просторі / В. Й. Здоровега // Українська періодика: Історія і сучасність. – Львів, 1995. – С. 13-17.

7. *Карпенко В*. Антиукраїнські тенденції в Українській державі. – К., 2001. – 112 с.

8. *Кігічак-Борщевська А.* Підліткова криза: війна з суспільством чи захист від страху?/ А. Кігічак-Борщевська // Дзеркало тижня. – 2005. – 19 лисоп.

9. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/article?art_id=107963&cat_id=65645.

10. *Крупський І.* Безпекові імперативи інформаційного простору України / І. Крупський // Телевізійна й радіожурналістика. – 2007. – Вип. 7. – С. 189-198.

11. *Макарський О.* Все вирішує глядач / О. Макарський // Журналіст України. – 2011. – №11. – С. 3-6.

12. *Махун С., Сюндюков І., Кримський С.* «Принцип духовності XXI століття» / С. Махун, І. Сюндюков // День. – 2002. – 15 листоп.

13. *Нагорняк М.* Проблеми формування інформаційного простору України / М. В. Нагорняк // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. журналістика. – 1997. – Вип. 5. – С. 54-59.

14. *Потятиник Б.* Чи є інформаційний простір України національним? / Б. Потятиник // Генеза-експерт. – 1996. – №2. – С. 21-24.

15. *Тімофєєв А.* Проблема реорганізації регіонального телебачення / А. В. Тімофєєв // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: філологічні науки. Вип. 17. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2008. – С. 60-62.

16. *Ткаченко В.* Криза мультикультуралізму й проблеми єдиного освітнього поля / В. Ткаченко // День. – 2011. – 21 лип.

17. *Чічановський А., Старіш О.* Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: підручник / А. А. Чічановський, О. Г. Старіш. – К.: Грамота, 2010. – 568 с.

18. *Чічановський А., Шкляр В.* Політика. Преса. Влада / А. Чічановський, В. Шкляр. – К.; М., 1993. – 68 с.

REGIONAL TELEVISION IN THE MEDIA SPACE OF UKRAINE

Oksana Bilous
Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua

Author determined method of creating television programs for children, teens, youth on regional television. System-integrated programs should be aimed at creating a regional (local) and nationwide patriotism and national consciousness.

Keywords: regional television, information space, children, teenagers, young people, patriotism, national consciousness.

РЕГИОНАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНЫ

Оксана Билоус
Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львов, Украина
e-mail: journft@franko.lviv.ua

Охарактеризовано методику создания телевизионных передач для детей, подростков, юношества на региональном телевидении. Системно-комплексные программы должны быть направлены на формирование регионального (локального) и общеукраинского патриотизма и национального сознания.

Ключевые слова: региональное телевидение, информационное пространство, дети, подростки, юношество, патриотизм, национальное сознание.

Стаття надійшла до редколегії 23.12.12
Прийнята до друку 10.01.13